כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת ויצא ■ ז' כסלו ה'תשע"ג ■ 21.11.2012 ■ גליון מס' 199

תפוצה לכל קהילות ישראל

קדיש על נכרי

/ הרב שמואל ברוך גנוט

בתקופת השואה הנוראה שלחו ראשי ה"יודנראט" שבגטו-קובנה את ידידי מר יהודה בילים שיחי' להציל ילדים יהודים ולהבריחם מתוך הגטו. הנער יהודה בילים סחב על כתפיו, בתוך שק ירקות, ילד יהודי קטן והובילו אל מחוץ לגטו, לידיו של כומר קתולי, שהעבירם לידים נאמנות. 22 ילדים רכים ניצלו כך בזכותם של מר בילים שיחי' ואותו כומר נוצרי, שחירף את נפשו למען הצלת הילדים מתחת ציפורני הקלגס הנאצי ימ"ש. לאחרונה נסע מר בילים הי"ו לליטא ורצונו הכביר היה לומר קדיש על קברו של הכומר הנ"ל, במהלך טכס רשמי לזכרו של הכומר ובהשתתפות יהודים רבים ולהבדיל גם בני לא ברית. לפיכך שאלני האם אפשר לומר קדיש יתום לע"נ הכומר הלזה, ששם נפשו בכפו למען כ"ב מילדי ישראל היקרים.

תשובה:

א) בבואנו לדון בשאלה זו, עלינו לעמוד על מספר שאלות: ראשית, האם ישנו לגוי חלק לעולם הבא. שנית בקודש עלינו לידע האם ישנו בכלל מושג ושייכות של עליית נשמה אצל נכרי לאחר מותו, ושלישית, האם אפשר לומר קדיש על אדם זר שאינו אביו או אמו, וכדלהלן:ב האם לנכרים יש חלק לעולם הבא? ואם כן, מי מהם יש לו חלק לעוה"ב?

איתא בסנהדרין (קה, א): כתיב "בן בעור" וכתיב "בנו בעור", אמר רבי יוחנן אביו בנו הוא לו בנביאות, בלעם הוא דלא אתי לעלמא דאתי, הא אחריני אתו, מתניתין מני רבי יהושע היא, דתניא ר' אלעזר אומר "ישובו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלקים", "ישובו רשעים לשאולה" אלו פושעי ישראל, "כל גוים שכחי אלקים" אלו פושעי עובדי כוכבים, דברי ר"א, אמר לו ר' יהושע וכי נאמר "בכל גוים" והלא לא נאמר אלא "כל גוים שכחי אלקים". אלא "ישובו רשעים לשאולה", מאן נינהו "כל גוים שכחי אלקים". נמצא דנחלקו תנאים האם לנכרי יש חלק לעוה"ב או לא.

ובדברי הרמב"ם בזה רבתה המבוכה. דבפ"ח ממלכים הי"א כתב וז"ל: כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן, הרי זה מחסידי אומות העולם ויש לו חלק לעולם הבא, והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן. אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת, אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם אלא מחכמיהם, עכ"ל. וכ"כ בפ"ג מתשובה סוף ה"ה ובסוף פי"א מעדות, דלחסידי אומות העולם יש חלק לעוה"ב. וצ"ע דבפי"ד מאיסורי ביאה ה"ד כתב וז"ל: ואומרים לו (לבא להתגייר) הוי יודע שהעוה"ב אינו צפון אלא לצדיקים והם ישראל, וזה שתראה ישראל בצער בעולם הזה, טובה צפונה היא להם. שאינן יכולין לקבל רוב טובה בעולם הזה כאומות, שמא ירום לבם ויתעו ויפסידו שכר העולם הבא, עכ"ל. ולכאו' סיתרא"ה נינהו, דהכא נקיט דהעוה"ב צפון אך ורק לישראל ולא לנכרים, וצ"ע.

ב) והמהרי"צ חיות (יבמות מ"ז א') כתב דצ"ל דט"ס נפלה ברמב"ם בהלכות איסו"ב. וראיתי שציינו שעמדו בזה בצפנת פענח סנהדרין צ' א' ד"ה כל, בתורת אבות פי"א ובשיעורים וחדו"ת מהרב דפוניבז' הגרי"ש כהנמן זצ"ל, ואין ספרים אלו תח"י.

ואכן ברדב"ז בהלכות מלכים שם כתב: וראיתי מי שכתב שאין החלק הזה בגן עדן, שאין ערל נכנס שם (עיין עירובין יט, א) וסימנך "כל ערל לא יאכל בו". נמצא דחלוקים ב' העולמות, ואפשר דזוהי כוונת הרמב"ם בהלכות איסו"ב. ובס' מרגליות הים בסנהדרין שם הביא את דברי הזוהר חדש רות (ע"ח ד') שכתב: כל גוי שיעשה תשובה ויתפרש מע"ז ומעבירה, יעיל הקב"ה ביה רוח קדישא ונפשא

■ עוד בעיתון ■

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

מוסר עבודה וצדק חברתי
האבות קיימו את התורה כולה, במסגרת זו כלול גם מוסר העבודה כפי שראינו אצל יעקב אבינו. בימים שהאנושות עדיין לא ידעה..
המשך בעמ' 3

שו"ת קיץ
שאלה: אולם מה הופתעתי לראות שבמהלך חזרת הש"ץ התקיימה גם 'ברכת כוהנים', נאמר לי על כי יש רבנים שמתירים לכוהנים להיכנס אל מערת המכפלה. האם אכן יש היתר בדבר?...
המשך בעמ' 6

סיפור לשבת
השנייה האחרונה של גרגורי
את הסיפור המובא כאן שמע יהודי, שאמנם...

הרכבת חזרה על עקבותיה
סיפור השגחה מדהים מספרים אודות רבינו...

האבחנה של החזן איש
מעשה באדם שחלה ולאחר שנעשו לו שנים...
המשך בעמ' 4

שביבים
■ טביעת הרגליים של אימהות האומה
■ קפיצת הדרך גם ל'מכתב' של צדיק
■ בזכות ל"ו הצדיקים
המשך בעמ' 7

קדישא וע"ד יש לו חלק לעוה"ב. ולא עם בני ישראל, אלא חלק בפני עצמו ועולם בפני עצמו. וציין ג"כ לדברי התוס' בע"ז (ה' א' ד"ה אין) דהנשמות של ישראל ושל נכרים אינן בגוף אחד.

וכן מצינו שכתב רבנו הלוצאטו ז"ל בדרך ה' (ח"ב פ"ד אות ז) וז"ל: ואולם לעוה"ב לא תמצאנה אומות זולת ישראל. ולנפש חסידי אומות העולם ינתן מציאות בבחינה נוספת ונספחת על ישראל עצמם ונטפלים להם כלבוש הנטפל לאדם, ובבחינה זו יגיע להם מה שיגיע מן הטוב, ואין בחוקם שישיגו יותר כלל, עכ"ד. ולפי"ז יובנו דברי הרמב"ם בשופי.

באופנים מסויימים?

ג) והנה הרמב"ם נקיט שחסידי אומות העולם הם אלו המקיימים ז' מצוות בני נח. אולם בש"ס לא מצינו שצדיקי אוה"ע הם אלו המקיימים ז' מצוות, ועיין לקמן מקורו הטהור. ואמנם בתוספתא (סנהדרין פי"ג א') נאמר "הא יש צדיקים בעובדי כוכבים שיש להם חלק לעוה"ב", ומלישנא ד"עובדי כוכבים" לכאו' יש לדקדק קצת שיש להם חלק לעוה"ב באופנים מסוימים, הגם שהם עובדי ע"ז. ואולם מסתבר שאינו כן, ועכו"ם הכוונה לנכרים. וכן ראיתי שכ' מו"ר הגר"א ארלנגר שליט"א בברכת אברהם סנהדרין שם דנראה דט"ס הוא וצ"ל גויים.

והר"מ הוסיף בזה וכתב שעל הנכרי לקיים ז' מצוות מפני שהקב"ה ציוה עליהם ולא מפני הכרע הדעת. והכס"מ נקיט דהר"מ מסברא דנפשיה קאמר. ואולם הביאו בזה דברי מדרש משנת ר' אליעזר שכ' שחסידי אוה"ע הם כשעושים ז' מצוות ב"נ, מכח שציוה אותנו אבינו נח מפי הגבורה, אך אם עשו המצוות מדעת עצמן או ששיתפו שם ע"ז, אין לוקחים שכרן אלא בעולם הזה. וע"ע דברים נפלאים באור שמח איסו"ב שם, דלפי"ד הר"מ י"ל דהא דב"ק ל"ח א' דאין הנכרים מקבלים שכר כמצווה ועושה, היינו כשלא מקיימים משום שכן ציוה ה' למשה רבנו ועושים רק מפני צו ה' לאדם ונח. ע"ש ובספר הליקוטים ברמב"ם מהדורת פרנקל, ובמכתבים בס"ס חידושי מרן הגרי"ז.

והנה כשגוי מקיים ז' מצוות מפני הכרע הדעת, נמצא שאינו חשוב לחסיד אומות העולם. ומדברי מדרש משנת ר"א למדנו שגם נוצרי המקיים מצוות אלו מפני דתו אין לו חלק לעוה"ב, כיון ששיתף שם משיחו וע"ז דיליה במצוותיו. ומצאתי כן בריטב"א (ר"ה יז, א) שכתב דדוקא חסידי אומות העולם יש להם חלק לעוה"ב, "אבל אלו הנוצרים והישמעאלים בכלל מינים הם, וכמו שפירש רש"י דהמינים תלמידי ישו הנוצרי". וע"ע שו"ת הרשב"א (ח"א סי' תי"ח).

ד) ואמנם עדיין י"ל מסברה דשאני המציל נפש אחת מישראל, וכ"ש נפשות רבות מישראל, דאפשר ואף אם לא קיים כהלכה את ז' מצוות ב"נ משום צו הקב"ה, עדיין שכרו רב. דאע"פ דאמר קרא "חסד לאומים חטאת" (ועיין ספר היראה בזה), מ"מ ישראל ניצלו על ידו. ויעויין בב"מ קי"ד א' דרבה בר אבוה אשכחיה לאליהו הנביא דקאי בבית הקברות של נכרים, ובמדרש תלפיות (ענף אליהו ומשיח) הביא שפירשו בזה שהלך אליהו להציל מת גוי שעשה טובה לישראל ממזיקי הגיהנום. וכן בספר חסידים (סי' תש"צ) כתב שאם יש נכרי שעשה טובות לישראל יכולים לבקש מהקב"ה שיקל בדינו, וכן מברכים את חרבונא הזכור לטוב על שדיבר סרה על המן.

וממילא שפיר י"ל שאף אם אין חלק לעוה"ב למציל נפשות מישראל לפי צו הנצרות, מ"מ אפשר להצילו בתפילה מהמזיקים דגיהנום ולהקל בדינו הקשה.

עילוי נשמה בגוי

ה) בהאמור לעיל נתבאר שאפשר להתפלל על נכרי שלא יינזק בעוה"ב ושלא תשלוט בו יד גיהנום. אך עדיין עלינו לדעת האם שייך בו ענין עילוי נשמה כפי ששייך בישראל ע"י פעולות הבנים, אמירת קדיש, לימוד תורה ועשיית מצוות לעילוי נשמת הנפטר.

ואלו הם דברי הספר חסידים (שהזכרנום לעיל): "אם יש נכרי שעשה טובות ליהודים, יכולים לבקש מהקב"ה שיקל בדינו. וכן יכולים לבקש על מומר שעשה טובה ליהודים, וכן אמר ר' יוחנן על חרבונא זכור לטוב לפי שדיבר על המן. אבל נכרי רע וכן מומר רע אין לבקש עליו. ויצחק אמר על עשו "יוחן רשע" (ישעיה כו, י) והשיב לו "בל למד צדק". ודוד שביקש על אבשלום להצילו מדינה של גהינום, כי גרמה של דוד היה, שאם לא חטא בדבר אוריה לא היה אבשלום חוטא. וגר המבקש על אביו ועל אמו לא יועיל להקל בדינם", עכ"ל.

ובראשית דבר מוכח מדבריו שיכולים להמתיק את דין הנכרים בעוה"ב, אך אפשר וזהו דוקא ע"י תפלה, שנתפלל בתפילה ישירה להמתקת דינו. אך קדיש אין עניינו תפילה ישירה לתועלת הנפטר, אלא היא תפילה לרומם ולקדש שמיה רבה, ורק מפני שהנפטר גרם את אמירת הקדיש מתעלה הוא על ידה. ובזה מי יימר לן שעילוי כזה שייך גם בנכרי?!

והנה הספר חסידים כתב מצד אחד שניתן להמתיק את דין שמים של הנכרי, אך מנגד כתב שגר צדק אינו יכול להמתיק את דין הורי. ותמוה מדוע ייגרע כח הגר מכחם של אחרים המתפללים לנשמת הנכרי? אלא שצ"ל דמש"כ לענין הגר, היינו שימתיק את דינם כדין "בנא כרעא דאבוה", שלכאורה על ידי עצם מעשי הגר וזכויותיו יתווספו להם זכויות בשמי שמים, כבסנהדרין קב, א. וע"ז אמר רבי יהודה החסיד שמכיון וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואינו מתייחס אחר הוריו הנכרים (וכפי שציין שם הגר"ר מרגליות זצ"ל בהערות מקור חסד בשם רמ"א), ל"ש שיעלה במעשיו הטובים את נשמתם. אך אם יתפלל בפירוש להקב"ה שישמרם ויצילם מהמזיקים ויזכה אותם בדינם, תועיל תפילתו כמו כל תפילה להקב"ה.

וכן מוכח לכאו' מדברי התוספות בסוטה (י, ב) שהקשו על הא דאיתא שם דדוד המע"ה התפלל שאבשלום ייתיה לעולמא דאתי, דהאיך עשה כן והא אמרו בסנהדרין ק"ד א' דברא מזכה אבא ואבא לא מזכי ברא, ותירצו בחד תירוצא וז"ל: "א"נ מצי למימר הא דאמר אבא לא מזכי ברא היינו משום כבוד אב אין מונעין מלמנותו עם רשעים בלא תפלה, אבל תפלה מועלת, ודוד התפלל על אבשלום", עכ"ל. הרי לנו שהגם שמדין עילוי נשמה ע"י יסוד "בנא כרעא דאבוה" וכדו' ל"ש עילוי נשמה במקומות מסוימים. אך ע"י תפילה, שעניינה בקשה לעילוי נשמה ולא גרמא דעילוי נשמה, שפיר מהני.

והלום נראה לפרש דברי הספר חסידים מעט באופן אחר. דהנה הבאנו במק"א (במש"כ בגדרי זכויות הקדיש לע"נ הנפטר) את דברי ספר החיים לאח המהר"ל מפראג ז"ל (ח"ב פ"ח), שכתב שרובא דעלמא מתים בשביל חילול ה' המתכפר במיתת האדם, וכשעומד בן החוטא ואומר לפני התיבה שיתגדל ויתקדש שמיה רבה ומתנחם אני על מות אבי, הואיל ושם אביו מתקדש ע"י מיתתו, מיד מתכפר ע"כ עוון חילול השי"ת שעשה אביו, עי"ש. ולפי"ז י"ל דכשגר אומר קדיש לע"נ אביו הנכרי לא יומתק דינו, כיון שאין שייך דעוון חילול ה' מתכפר ע"י מיתה בנכרי. וכמו"כ גם א"נ דהכפרה היא בלא קשר לעוון חילול ה', מ"מ מד' ספר החיים נראה שרק בני משפחה מועילים בהודאתם דהקדיש להנפטר, וכעין דברי הש"ס שמשפחת הרוגי בי"ד מודים לביי"ד ואומרים יפה דנתם. אך בגר, שמבחינת ההלכה לא נחשב לבן משפחת אביו הנכרי, לא יועיל להמתיק דינם בהקדיש,

כיון שאינו נחשב לבנו ויל"ע בזה.

ו) אמנם יש להקשות ע"ז מדברי הרמב"ן (בראשית יא, לב), דכתב גבי פטירתו של תרח אבי אברהם וז"ל: "או שמא יש לו חלק לעולם הבא שאמרו חז"ל בזכות בנו", עכ"ל. נמצא שהרמב"ן סבר שדין "בנא כרעא דאבוה" שייך גם בתרח הנכרי.

ואולי י"ל בזה עפ"מ שכתבתי במק"א (עי' בקונטרסי רינת שמואל בפרשת חיי שרה) דמצינו דאליעזר עבד אברהם נחשב לארור וגם ישמעאל בן אברהם נחשב לזה, ואברהם אמר עליהם "עם הדומה לחמור", וצ"ע אמאי לא נתגיירו, וכפי שאאע"ה הכניס רבים תחת כנפי השכינה. ואמרתי בזה דנראה דאיכא ב' דינים בגרות עכו"ם. א) קבלת עול תורה ומצוות והכרה בשלטון הית"ש. ב) כניסה על ידי כך לכלל ישראל. ודין זה מוכח מכמה דוכתי בסוגית גר קטן בכתובות י' א'. וי"ל דהכנסת הגר לכלל ישראל ע"י קבלת עול מלכות שמים היא דוקא כשישנו מושג של "אומת ישראל", היינו ממעמד הר סיני ואילך בהיותם לעם ואומה. אך בזמן האבוה"ק, כשעדיין לא היה כלל מושג של "אומת ישראל", אזי הנכנס תחת כנפי השכינה אינו בן ישראל, למרות שקיבל ע"ע מצוות. ולפי"ז א"ש דאה"נ ואליעזר וישמעאל קיבלו ע"ע להכנס תחת כנפי השכינה, אך מאחר דזה לא הכניסם לכלל ואומת ישראל, נשארו ככבני חם הדומים לחמור. ובזה ביארתי בס"ד אמאי אמרו חז"ל במדרש דהאבוה"ק לא רצו לגייר את תמנע, אשר בעקבות זאת אמרה שאם לא חפצים בה תלך ותדבק בזרעם ונישאה לאליפז. דמהא דרצתה להידבק בזרע האבות מוכח שתמנע לא רצתה רק להיכנס תחת כנפי השכינה גרידא, אלא גם להיכנס כחלק מאומת ישראל וזרע ישראל, ולכן האבוה"ק דחו אותה, כיון שעדיין לא נוצרה לה האומה הישראלית, שאפשר להיות חלק ממנה ע"י גירות. ולפי"ז י"ל דה"ה גבי אברהם, ד"בנא כרעא דאבוה" דל"ש בנכרי הוא דוקא אחר היותנו לאומה ויחס, שאז נאמר שהגר המתגייר חדל להתייחס לאביו הנכרי כיון שנכנס בצל אומת ישראל. אך קודם מתן תורה שפיר נחשב אברהם ככבנו של תרח.

ז) ואמנם אמו"ר שליט"א ביאר דברי הספר חסידים באופן אחר, וההוא שלאמיתו של דבר לא ראוי שיהודי יעתיר למען המתקת דין הנכרי, ורק בהיותו מטיב ליהודים התירו זאת. אמנם גר, שאביו ואמו לא הביאוהו לחיי ישראל, אי"ז נכון שימתיק דינם, ומה שהטיבו עמו בהיותו נכרי אי"ז נחשב. וכן שמעתי מהגר"י פרנקל שיחי'. אמנם מלשון הספר חסידים "שלא יועיל להמתיק דינם", לא משמע בעניותי כדבריהם.

קדיש על אדם אחר

ח) ובדין אמירת קדיש על אדם שאינו מהוריו כבר נודע דשרי, וכבר דשו ביה רבים. עיין ב"י סוס"י ת"ג ששוכרים אדם לומר קדיש כשהנפטר לא הניח בן אחריו. ויעויין בזה במג"א סי' קל"ב סק"ב ובפתחי תשובה יו"ד שע"ו סק"ז ואבהע"ז פ"ט סק"ב, כף החיים סי' נ"ה אות ל' ואגרות משה יו"ד סי' רנ"ד. וממילא משום זה אין חסרון שהאומר קדיש על גוי שאינו אביו.

ט) שוב ראיתי מביאים שבשו"ת זקן אהרן (להגאון הנודע מוה"ר אהרן וואלקין זצ"ל אב"ד קרלין, סי' פ"ז) דן בזה וצידד שאפשר וגר מחויב לומר קדיש לע"נ אביו, ומפני שלא יאמרו שע"י שהתגייר נפטר מהחובה לכבד את אביו, וכדברי הרמב"ם בהלכות מלכים וד' גליון רעק"א הנודעים בהלכות כבוד אב ואם שהנכרים קיבלו על עצמם לכבד את הוריהם. ומסקנתו היא שהגר יאמר קדיש באופן שלא יורגש שאומרו על אביו הנכרי. ואף שאנו לא בקיאים בטיב עליית הנשמה ע"י הקדיש והאם נשמת הגוי תתעלה ע"כ. מ"מ אם לא יועיל - לא יזיק, ואפשר לאומרו.

ונדברתי בדבר עם גדולי התורה וההוראה שליט"א. מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א כתב לי בזאת בזה"ל: "לכאורה לא שמענו קדיש בגוי". וכעי"ז כתב לי הגר"י זילברשטיין שליט"א. מרן הגראי"ל שטינמן שליט"א השבני דבר ש"קדיש לגוי יעזרו לו כמו כוסות רוח למת... ואפשר לומר קדיש על גוי, אך הקדיש לא יעזור לו". גם הגר"מ גרוס שליט"א אמר לי בזה שמעשה דומה בא לידו, כשגוי עשיר הוריש בצוואתו הון רב ליהודי, שבתנאי שהיהודי יאמר קדיש לעילוי נשמתו. ואמר על כך מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שאפשר לומר קדיש, אם כי יתכן מאד שהקדיש לא יסייע לנשמת הנכרי. אך גם אם לא יועיל - לא יזיק...

פרשת ויצא

מוסר עבודה וצדק חברתי

/ הרב יעקב הלוי פילבר

האבות קיימו את התורה כולה, במסגרת זו כלול גם מוסר העבודה כפי שראינו אצל יעקב אבינו. בימים שהאנושות עדיין לא ידעה זכויות עובד מהי, בימים שהניצול והקיפוח של החלשים היתה שלטת ומנת חלקם של המעסיקים, כבר אז דאגה התורה לזכויות העובד, החל מהאיסור: "לא תלין פעולת שכיר" והנימוק לכך הוא מצוקת העובד והסיכון האישי שהוא נוטל בעבודתו, ככתוב: "ואליו הוא נושא את נפשו" וכמו שדרשו בגמרא: "מלמד שכל הכובש שכר שכיר כאילו נוטל את נפשו, מפני מה עלה זה בכבש, ונתלה באילן, ומסר עצמו למיתה, וכי לא על שכרו" (ב"מ קיב א) וספר החינוך (מצוה רלח) מוסיף לכאן גם את הדאגה לצרכיו של העובד: "משרשי המצוה: לפי שה' ברוך הוא חפץ בקיום האדם אשר ברא, וידוע כי באיחור המזונות יאבד הגוף, ועל כן ציונו לתת שכר שכיר כי אליו הוא נושא את נפשו

להתפרנס בו". ולכן אין התורה רואה בהלנת שכר שכיר רק בעיה של חוב כספי, אלא שאלה קיומית, כמו שביאר 'אור החיים' בפירושו לתורה: "הכונה שהגם שעושק שכר שכיר אינו אלא גוזל ממון, אעפ"כ אין עונשו ממון אלא נפשות". דאגת התורה לעובד אינה מסתפקת רק בהבטחת שכרו של העובד בזמנו, אלא היא דואגת גם לשאר זכויותיו, כשהזכות הראשונית היא שפרנסת העובד לא תהיה תלויה בחסדי מעבידו ולא תהיה סיבה לאובדן חירותו, ולכן קבעה ההלכה ש"פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום" (ב"מ י א) ולומדים זאת מהכתוב (ויקרא כה נה): "כי לי בני ישראל עבדים" - "עבדי הם, ולא עבדים לעבדים". ומכאן קבעה התורה שידו של הפועל היא על העליונה.

אבל הצדק החברתי אינו יכול להסתפק בהגנת זכויות החלש בלבד, אלא עליו לדאוג גם שלא תפגענה זכויות החזק. לכן העמידה ההלכה את יחסי העובד והמעביד על כיבוד הדדי, לבל ינצל המעביד את העובד, אך בה בעת שלא יעשה העובד את מלאכתו רמיה. ועל ההדדיות הזו כתב הרמב"ם בסוף הלכות שכירות: "כדרך שמוזהר בעל הבית (המעביד) שלא יגזול שכר עני (העובד) ולא יעכבנו, כך העני מוזהר שלא יגזול מלאכת בעל הבית, ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן ומוציא כל היום במרמה. אלא חייב לדקדק על עצמו בזמן, שהרי הקפידו על ברכה רביעית של ברכת המזון שלא יברך אותה.

וכן חייב לעבוד בכל כוחו, שהרי יעקב הצדיק אמר: 'כי בכל כוחי עבדתי את אביכן', לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה, שנאמר: 'ויפרוץ האיש מאד מאד'", ואכן מוטלות חובות גם על העובד, מן העובד דורשת ההלכה מוסר?עבודה ויחס אחראי: "אין פועל רשאי לעשות מלאכתו בלילה ולהשכיר עצמו ביום... ולא יהיה מרעיב ומסגף עצמו, ולא מאכיל מזונותיו לבניו, מפני גזל מלאכתו של בעל הבית, שהרי תשש כוחו ותחלש דעתו ולא יעשה מלאכתו בכח" (רמב"ם שם).

דוגמא לדמות מופת נוספת של מוסר עבודה מוצאים אנו במקרא אצל חנוך, שכתוב בו: "ויתהלך חנוך את האלקים ואיננו כי לקח אותו אלקים". ונשאלת השאלה מה היתה ההתהלכות של חנוך שבזכותה זכה למה שזכה? ועל כך משיבים במדרש תלפיות: "חנוך תופר מנעלים היה, ועל כל תפירה ותפירה היה מיחד יחודים לקונו". ואת המדרש זה ביאר רבי ישראל מסלאנט: אין הכוונה שבשעת תפירתו היה חנוך דבוק במחשבות עליונות, שהרי הדבר אסור לפי הדין, כי איך יפנה דעתו לדבר אחר בשעה שהוא עוסק במלאכת אחרים ששכרו אותו? אלא הייחודים של חנוך היו שימת לב שכל תפירה ותפירה תהא טובה וחזקה, כדי שהמנעלים יהיו טובים ונוחים לבעליהם.

סיפור לשבת

השנייה האחרונה של גרגורי

את הסיפור המובא כאן שמע יהודי, שאמנם לא זכה להתעורר ממנו לתשובה, מקצין רוסי שערק למערב.

במהפכה הסובייטית, היה אחד מראשי השלטון המהפכני, יהודי בשם זינובייב גרגורי (השם שניתן לו בברית מילה היה הירש צבי. הוא היה נשיא האינטרנציונל הקומוניסטי ועוזרו של לנין, והחוברות שחיברו השניים, גיבשו את האגף הקיצוני בתנועה הסוציאליסטית הבינלאומית. בשנת 1935 נאסר זינובייב בשל מה שכונה: "פעולות קונטררבולוציוניות". הוא הואשם ברצח, בתכנון התנקשויות במנהיגי המפלגה ובפשעים מדומים אחרים. לאחר משפט מבויים הוצא להורג, כשאר ראשי התנועה הבולשביקית. הוא שלל לאומיות יהודית וציונות. ידוע, שלנין ציווה שלאחר מותו ידיחו את סטאלין מהשלטון, וזינובייב זה בעזרת חבר יהודי שלו, הצילו את סטאלין מההדחה. סטאלין, כדרכו, היה מכיר טובה גדול, וציווה לאסור את שניהם. כמובן, לא מיד, אלא לאחר שנים. זינובייב, פשוט לא האמין שנאסר בפקודת החבר סטאלין, זה לא נתפס במוחו. הוא היה בטוח שכוחות אפלים, קפיטליסטים וכו', הם שגרמו למאסרו. אבל סטאלין?! "שמש העמים"?! והוא שלח מכתב אחר מכתב לסטאלין שישחררו ממאסר. מובן שסטאלין לא ענה, ובסופו של דבר נידון זינובייב למוות. את הסיפור סיפר הקצין הרוסי שהיה אחראי על ההוצאה להורג. קודם שהוציאוהו להורג אמר לו אותו קצין: דע לך, שכל מה שנעשה לך, הוא בפקודת החבר סטאלין. זאת כדי שלא יהיו לו אשליות בעניין.

ברגע שזינובייב שמע את הדברים, הוא עצר קמעא, הרהר, ואתם יודעים מה אמר זינובייב היהודי? "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד"...

כי ברגע שרואים את עולם השקר במערומיו, אין תשובה אחרת אלא זו שלימדנו יעקב אבינו יושב האוהלים. ברגע זה מבריקה לפתע הידיעה, שהעולם הזה נותן ערכי שקר וכזב ותו לא. ולא רק ברוסיה, כי אם גם באמריקה. אלא שכאן קוראים לזה כך ושם קוראים לזה בשם אחר. אבל הצד השווה שבהן שדרכן להזיק ושמירתן עליך... (על-פי הרב אביגדור נבנצאל שליט"א/ שיחות לספר בראשית)

המשך בעמוד הבא...

הרכבת חזרה על עקבותיה

סיפור השגחה מדהים מספרים אודות רבינו ה"חפץ חיים" זצ"ל: לאחר אחת הועידות בווילנא, מיהר ה"חפץ חיים" להגיע אל הרכבת שבעוד חצי שעה עמדה לצאת לכיוון עירו ראדין, אלא שרבים מבני העיר המתינו ל"חפץ חיים", וביקשו ליטול ממנו עצה וברכה. ה"חפץ חיים" היה אז בן למעלה מתשעים שנה, וההתייחסות לכל הפניות היתה מאוד קשה עליו, ובפרט שעומד לאחר את הרכבת, אך בכל זאת חשש שאם יתעלם מהאנשים, יתכן ויהיה בכך חילול השם, ולכן החליט להתעכב ולהתייחס לכולם. ומה אירע לבסוף? ה"חפץ חיים" הגיע אל התחנה באיחור של כמה רגעים... הרכבת כבר יצאה לדרכה, וככל הנראה עתה יצטרך להמתין במקום כשעתיים. חלפו כמה דקות, ואירע דבר-פלא. לתחנה הגיעה רכבת, והוכרז כי היא יוצאת לכיוון ראדין! למחרת, פורסמה בעיתונים מודעת התנצלות מטעם חברת הרכבות, עקב התקלה שאירעה אתמול... התברר שהרכבת שהגיעה באופן לא שגרתי אל התחנה, לא הייתה אלא הרכבת שיצאה ממנה לפני מספר דקות. הרכבת עצרה בתחנה בווילנא למספר דקות, ולאחר מכן יצאה לדרכה, אך לא לכיוון ראדין, אלא לכיוון ההפוך... רק כעבור כמה דקות של נסיעה התגלתה הטעות הנדירה, ושוב חזרה הרכבת על עקבותיה, לעבר התחנה ממנה יצאה, ומשם אספה את רבינו ה"חפץ חיים"...

האבחנה של החזון איש

מעשה באדם שחלה ולאחר שנעשו לו שנים עשר צילומים, קבעו הרופאים שיש לו גידול בבטנו, וכי הכרח לנתחו. כמובן שכל המשפחה הייתה מודאגת מן האבחנה הזו, ואז נכנס בן דוד של החולה לחזון איש עם פתק שעליו רשם את שם החולה, וסיפר לו את כל השתלשלות העניינים. לאחר ששמע, ענה החזו"א לא, אין זה סרטן, אלא רק כיב בקיבה, והסיבה להקאותיו היא, שהכיב נמצא בין המעי העליון למעי התחתון. קרובו של החולה לא נרגע מן התשובה ואמר: אבל עשו שנים עשר צילומים וכל הרופאים אומרים שמדובר בסרטן, ואיך יכול הרב לומר שזה רק כיב בקיבה?... הסתכל החזו"א פעם נוספת בשמו של החולה והשיב: אני לא רואה כלום, זה רק כיב קיבה... לא הרפה הקרוב ואמר: אבל כל הרופאים אומרים שזה סרטן!... הגיב ה"חזון איש": "החסידים מאושרים", כאשר כוונתו היא לכך, שכאשר חסידים שומעים את מה שהרבי אומר, הם לא שואלים שאלות... מכל מקום, החזו"א אמר להוציא את החולה מבית-החולים שבו הוא נמצא ולהעבירו לבית חולים אחר, שבו עובד רופא בשם ד"ר נתן, ושם לנתח את החולה, וזאת אפילו אם ד"ר נתן לא יעשה את הניתוח, אבל שיהיה במקום בשעת מעשה. למחרת נסע הקרוב לבית המשפחה וסיפר שם בשמחה מה שאמר החזו"א, ומיד נסעו לד"ר נתן וסיפרו בפניו את כל המעשה עם החזו"א וכל מה שאמר על החולה. ד"ר נתן שאל אם הרב ראה את החולה, והתשובה היתה, כי מדובר ברב שלא צריך לראות. הניד הרופא בכתפיו ואמר: רב שלא ראה וחושב שהוא יודע...

בינתיים העבירו את החולה לבי"ח אחר ושם נקבע תורו לניתוח, ובהגיע יום הניתוח נכנס הרופא עם מתלמדיו לחדר ניתוח, ובני המשפחה נשארו בחוץ. הניתוח ארך שעתיים ובסופו יצא הרופא מן החדר ומיד ביקש לדבר עם האיש שדיבר איתו לראשונה על המקרה הזה. הוא נכנס אתו לחדר ואמר לו: אני רוצה לפגוש את הרב שלך, כי הכל היה בדיוק כמו שהוא אמר, זה לא סרטן, אלא כיב שנמצא בין המעי העליון למעי התחתון... שאל הקרוב את הרופא, האם הוא זה שעשה את הניתוח, והרופא השיב בשלילה, אמנם הוא התכוון להיות המנתח, אבל כאשר הגיע לבית החולים פחד לבצע אותו, אלא שהוא עמד במקום כל עת הניתוח ועקב אחר הנעשה. זה גם מה שאמר הרב, שאתה לא תנתח, אבל תהיה במקום בזמן הניתוח.

(מסיפורי הרב חנניה צ'ולק, יו"ר "עזר מציון"
ונתפלל כולנו לרפואת אשתו תחי')

שו"ת חורף הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

שאלה: בשבת פרשת 'חיי שרה' זכיתי לשבות בחברון עיר האבות ת"ו. גולת הכותרת הייתה תפילות השבת במערת המכפלה על קברי אבותינו ואמותינו הק'.

אולם מה הופתעתי לראות שבמהלך חזרת הש"ץ התקיימה גם 'ברכת כוהנים', שהרי ככל הידוע לי אסור לכוהנים להיכנס למקום קבורה, ואם אין כוהנים במקום אז איך בכל זאת ערכו 'ברכת כוהנים'? נאמר לי על ידי אנשי המקום כי יש רבנים שמתירים לכוהנים להיכנס אל מערת המכפלה. האם אכן יש היתר בדבר?

תשובה: בבואנו לדון האם מותר לכוהנים להיכנס אל מערת המכפלה יש בתחילה לברר את צורת המבנה ואת פתחיו השונים.

ידע זה הוא הכרחי כדי לדעת ולקבוע אם הטומאה אשר ישנה במערות הקבורה ו/או בקומה התחתונה של המערה[א] מצליחה לבקוע ולחדור גם אל הקומה השנייה, קומת המתפללים, שלשם רוצים הכוהנים להיכנס כדי לשפוך שיח על קברי אבותינו ואימותינו הק'.

שורש השאלה הוא האם הטומאה נמצאת בתוך מה שמוגדר בהלכה 'קבר סתום' או 'קבר פתוח', והבדל גדול יש בין השניים שאילו בקבר סתום טומאה בוקעת ועולה עד לרקיע מה שאין כן בקבר פתוח[ב].

גם אם הטומאה נמצאת בתוך 'קבר פתוח' יש לבדוק האם ישנם פתחים בין הקומות שיכולים להעביר את הטומאה אל קומת המתפללים או לחלקה[ג].

חייב אני לציין כי אין לי ידע אישי אודות תיאור המבנה וניזון אני ממידע כתוב ע"י גורמים שונים.

ובכן, כאמור המבנה של מערת המכפלה מורכב משתי קומות, הקומה העליונה שבה נמצאים אוהל אברהם (המשמש כמקום תפילה ליהודים) ואוהל יצחק (המשמש ברוב ימות השנה את המוסלמים), והקומה התחתונה שבה רב הנסתר על הגלוי ולא רבים הם היהודים שהצליחו להיכנס לתוכה.

באוהל יצחק ישנם שני פתחים ברצפת החדר המובילים אל הקומה התחתונה, פתח אחד הנקרא 'פתח הנרות' שקוטרו 28 ס"מ[ד], ופתח נוסף שנסתם ע"י יציקת בטון לפני כ-30 שנה[ה].

כמו כן ידוע שהיה למערה בעבר פתח חיצוני שבו היו נכנסים אל מערת המכפלה ובמשך שנים רבות שבהן לא הורשו היהודים להיכנס אל מערת המכפלה עמדו סמוך לפתח זה (עד המדרגה השביעית) ושם התפללו, ושמעתי שבשנים האחרונות פתח זה נפתח מחדש[ו].

אין כאן המקום להאריך בכל פרטי הלכות טומאת אוהל אך אציין כמה מהנידונים ההלכתיים שיש לדון בהם בעניין זה:

א) האם בעקבות פתיחת הפתח החיצוני אפשר להגדיר את המערה כ'קבר פתוח' ולכן אין הטומאה בוקעת ועולה, אלא אם כן פתח הנרות פתוח?

ב) גם אם יש למערה דין של 'קבר סתום' האם תקרת הקומה התחתונה יכולה לחצוץ בפני הטומאה שלא תבקע ותעלה אל הקומה העליונה, אלא אם כן הפתח הנ"ל פתוח?

ג) והיה ואין ביכולתנו לדעת אם הפתח הנ"ל פתוח או לא[ז], האם אפשר להקל לכוהנים לכנס אל קומת המתפללים על פי הכלל ש'ספק טומאה ברשות הרבים - ספקו טהור'[ח]?

ד) האם סגירת הפתח הנ"ל במכסה של ברזל חוצצת בפני הטומאה[ט]? לכל הנ"ל יש לצרף גם נידונים נוספים, כגון האם קברים שקודם מתן תורה מטמאים באוהל, והיה ולא, האם יש דין שונה לקברי האבות אשר במערת המכפלה[י]? כמו כן האם קברי צדיקים באופן כללי מטמאים[יא]? כמו כן יש לברר האם ניתן לצרף את שיטת הראב"ד[יב] המפורסמת הנוקט שכיום שכולנו טמאי מתים אין איסור לכוהנים לטמאות? האם אכן זו שיטת הראב"ד[יג]? האם ניתן לצרף לכל הנ"ל שהכוהנים בזמנינו הם רק 'כהני חזקה'[יד]?

אם כן, אתה הראת לדעת שיש בשאלה זו צדדים לכאן ולכאן, ואכן במשך הדורות נחלקו בכך הרבנים השונים, יש שטענו שחזקה ומסורת בידם שמערת המכפלה נבנתה בצורה כזאת שיש חציצה לטומאה ואינה יכולה לחדור אל קומת המתפללים[טו], ויש שחלקו על קביעה זו, ויש הטוענים שאף שבעבר אכן היה אסור לכוהנים מכל מקום לאור המציאות החדשה יש אפשרות לכוהנים להיכנס למערת המכפלה בזמנינו[טז].

אין אני בא כמובן להכריע בדבר שאין לי בו מספיק ידע מציאותי והלכתי, אך מכל מקום מכל הנ"ל אתה למד שאין להתפלא על כך שזכית להתפלל על קברי אבות במערת המכפלה ובו בזמן אף להתברך מהכוהנים בברכת כוהנים.

נזכה בעז"ה שיקיצו שוכני עפר בגאולה השלמה במהרה בימינו אמן ואמן.

א - כידוע ישנם עדויות מלפני 30 שנה מאותה קבוצת אנשים מפורסמת (עיין לקמן הערה 5) שחדרו אל מעמקי המערה וראו שם עצמות אדם.
ב - עיין תוס' ברכות יט: ד"ה 'רוב ארונות' וטור וב"י וב"ח בריש סימן שע"ב ליו"ד.
ג - כמבואר בשו"ע יו"ד סימן שע"א ס"א.
ד - דרך פתח זה שלשלו את הנערה מיכל ארבל שירדה למערה בשליחותו של משה דיין.
ה - דרך פתח זה נכנסה קבוצה של יהודים לפני כ-30 שנה אל מעמקי המערה וביניהם: משה יעקב, נעם ארנון ועוד. לאחר מכן פתח זה נסתם.
ו - עיין כאן: http://www.machpela.com/events.asp?pageid=73&CurrPage=17
ז - המוסלמים ככל הנראה (למיטב ידיעתי) פותחים פתח זה לעיתים (ככל הנראה מידי יום) כדי לשלשל נרות למטה אל 'מערת המצבות'.
ח - עיין שו"ת מנחת שלמה חלק ב' סימן צ"ו אות כ"א.
ט - עיין ט"ז ליו"ד שע"א ס"ק ג' ונקודות הכסף שם, שו"ת נו"ב חלק יו"ד סימן צ"ד, ועוד.
י - עיין תוס' בנזיר דף נ"ד עמוד א' ד"ה 'או בקברי'.
יא - עיין ילקוט שמעוני משלי רמז תתקמ"ד, תוס' ב"מ קיד: ויבמות סא. ובחידושי הרמב"ן ליבמות שם, וע"ע בספר 'אגרא דכלה' (לבעל הבני יששכר) בפרשת בהעלותך, שו"ת דברי יחזקאל סימן ל"ז, שו"ת דברי יציב חלק יו"ד סימן רל"ב, שו"ת טוב טעם ודעת ח"ג סימן רל"א, פתחי תשובה ליו"ד סימן שע"ב ס"ק ב' בשם שו"ת בתי כהונה, שו"ת זית רענן ח"ב סימן כ"ו, ואריכות רבה בשדי חמד מערכת ראש השנה סימן א', וע"ע בספר 'מנחת אשר' (להגר"א וייס שליט"א) לחומש במדבר סימן מ"ט.
יב - על הרמב"ם פ"ה מהלכות נזירות הלכה י"ז.
יג - עיין בדגול מרבבה לשו"ע יו"ד סימן שע"ב, ובמנחת אשר שם.
יד - עיין גיליון מהרש"א לשו"ע שם.
טו - כך היה מורה ובא הרה"ג הרב מרדכי אליהו זצ"ל.
טז - עיין לעיל הערה 6. וראיתי תשובה מהגר"א וייס שליט"א (משנת תש"ס) שמסיק שאין בידו להורות הוראה ברורה בזה.

שביבים / שאול שיף

טביעת הרגליים של אימהות האומה

/ ד"ר יעל לוין

בנאום הניצחון שלו, הזכיר נפתלי בנט, בין היתר,את היותה של ארץ ישראל נחלת אבות, ואמר: "אני מרגיש ברגבי אדמתה את טביעות הרגליים של אברהם, יצחק ויעקב אבותינו, שהלכו כאן ממש". לעומת זאת, אני בהתהלכי על אדמת ארץ ישראל, מרגישה לא פחות מכך גם את טביעות הרגליים של אמותינו שרה, רבקה, רחל ולאה.

לאימהות האומה נודע קשר מיוחד עם ארץ ישראל. ברצוני להעלות כאן מקורות אחדים המבליטים היבט זה אצל שרה אמנו, והמציינים את הקשר המיוחד בינה לבין ארץ ישראל.

על פי פשט לשון המקרא ברית בין הבתרים כוונה לאברהם בלבד. אולם על פי הנאמר ב"מדרש שכל טוב" לרבנו מנחם ב"ר שלמה, חיבור שכתיבתו הגיעה לידי סיום בראשית המאה ה-12, נכללה שרה אף היא בברית זו: "'ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית'... 'לאמר' (בראשית טו, יח) להבטיח גם את שרה" (רבינו מנחם ב"ר שלמה, מדרש שכל טוב, מהדורת בובר, עמ' 5).

על פי הנזכר בספרות המדרש, שרה הייתה שותפה לאברהם בגאולתו של שטח מערת המכפלה, ולא עוד אלא שהיוזמה לקניית המערה יוחסה אליה: "'זממה שדה ותקחהו' (משלי לא, טז) זממה ונטלה שדה המכפלה ושם נקברה שנאמר 'ואחרי כן קבר אברהם את שרה'" (בראשית כג, יט) (תנחומא, חיי שרה, ד).

בביאורו על התורה מייחד רבנו בחיי דברים על זכותה הגדולה של שרה הצדקנית שמתה ונקברה בארץ ישראל, בחברון.

וכה כתב:

"ותמת שרה בקרית ארבע" (בראשית כג, ב). הודיענו הכתוב כי הצדקת הזאת מתה בארץ ישראל ונקברה בא"י, שהרי במיתתה כתיב: "היא חברון בארץ כנען" (שם שם, יט), ובקבורתה כתיב בסוף הפרשה "ואחרי כן קבר אברהם את שרה אשתו" וגו' "היא חברון בארץ כנען" (שם), ובא ולמד על זכותה הגדול (!) כי מיתתה וקבורתה היו במקום אשר שם עתיד להיות בית א-להים, ושם שער השמים (רבנו בחיי, ביאור על התורה, בראשית כג, ב, מהדורת הרב שוול, עמ' רב).

יש לציין עוד כי בזוהר מובעת התפיסה כי שרה הייתה יתרה על שאר הנשים שמיתתן נזכרת במקרא בכך שמופיע פירוט מניין שנותיה ונתייחדה לפטירתה פרשה שלמה (זוהר, חיי שרה, קכא ע"ב-קכב ע"א).

זכויותיה של שרה אמנו עומדות לעם ישראל לדורי דורות. וכך בביאור המיוחס לרבי אלעזר מוורמייזא (1165 לערך-1230 לערך) מוזכר כי בזכות שרה יבוא המשיח: "'חיי שרה מאה' (בראשית כג, א) ר"ת משיח, דבזכות שרה יבוא המשיח" (תוספות השלם, חלק ב, עמ' רכו).

כמו כן, אפשר להצביע על מקורות אחדים שבהם נתכנתה שרה אמנו בכינוי "אם כל חי". היא נקראה בכינוי זה בין היתר בביאורו של ר' אלעזר מוורמייזא לשיר השירים:

"נשכימה לכרמים" (שיר השירים ז, יג) לאברהם ושרה, שנאמר "וירא אליו ה'" (בראשית יח, א). "נשכימה", לשון רבים, אני ופמליא שלי. "נשכימה לכרמים", גי' (מטריה) אברם ושרה (זה אברהם שרה): "נראה אם פרחה הגפן" (שיר השירים, שם) אם ילדה שרה את יצחק לאברהם. "אם פרחה", קרי ביה "אֵם פרחה", ושרה היתה אם כל חי (מהדורת מ' הרשלר, עמ' רמו-רמז).

מפשט משמעות הדברים נראה כי הכוונה היא ששרה הייתה אֵם עם ישראל. למעשה, הרעיון ששרה הייתה אֵם עם ישראל עולה מן הכתוב בישעיה נא, ב: "**הַבִּיטוּ אֶל אַבְרָהָם אֲבִיכֶם וְאֶל שָׂרָה תְּחוֹלֵלְכֶם**". בהקשר לדברינו אפשר אף להזכיר כי בביאור מבית מדרשם של בעלי התוספות נאמר כי שמו המוחלף של יעקב אבינו, ישראל, נקרא כן על שם שרה (תוספות השלם, חלק ב, עמ' רלא), ונדמה גם כי בצורה מורחבת יותר אפשר לסבור שעם ישראל כולו נקרא על שמה. ראוי לכולנו להזכיר תדיר את זכויותיהן של אמותינו הקדושות לצד אלה של אבותינו.

קפיצת הדרך גם ל'מכתב' של צדיק

שח הגאון **אבדק"ק טעננקא** זצ"ל:

הנה אבותי היו חסידי ליסקא, שנהגו שלא לאכול מצות במשך ימי הפסח, זולת הכזיתים בליל ראשון ושני דחג. כשנתמניתי לשמש כרב בטעננקא בשנת תרפ"ט, התלבטתי אם להמשיך במנהגי משום 'ואל תיטוש תורת אמך', או מכיון שבעיר ששם אני מכהן אין המנהג כך - ובעיניהם יהא מוזר התנהגותי, לא אמשיך במנהגי עוד, אלא אקיים מה שנאמר (שמות יג, ו) 'שבעת ימים תאכל מצות'. ובכן, בחמשה עשר בשבט כתבתי שאלה לרבינו בעל **מנחת אלעזר מונקאטש** זצ"ל, אשר בה בררתי הצדדים לכאן ולכאן, ובקשתי שהוא יורני מה לעשות. המתנתי וציפיתי חודש וחודשיים ושום תשובה לא הגיעה. ובכן בלית ברירה, כדי שלא אשנה מנהג הורי בלא הוראת חכם, החלטתי שלא לאפות רק ששה 'מצות - מצוה' ללילי הסדר. ברם, לבסוף על פי עצת הרבנית הכנתי עוד כמה מצות שיספיק למשך ימי החג, אולי עוד יתברר הדבר במשך החג. והנה, ביום ראשון של פסח לאחר תפילת שחרית הגיע איש אחד לפני ושאל שאלה מסוימת בענין איסור והיתר. כדי לברר ההלכה רציתי לעיין בספר דרכי תשובה, הספר היה נמצא בבית המדרש של הבחורים בה למדתי עמהם הוראה במשך השנה. הבית מדרש היה סגור למשך ימי הפסח, ברם מוכרח הייתי לפתחו כדי שאוכל לעיין בשאלה.

והנה, כשנכנסתי לאותו חדר נפל מפתח החדר 'מכתב' פתוח, הסתכלתי בה וראיתי על הכתובת שהוא בא ממונקאטש. לקחתי את הנייר ועיינתי בו, ומה מאוד נשתוממתי לראות מכתב מרבינו המנחת אלעזר זצ"ל, המתחיל במילים: כעת אחר בדיקת חמץ נזכרתי ממכתבו שכתב לי לפני איזה חודשים, וחשתי להשיבו על אתר תיכף ומיד. ובה ממשיך הגה"ק ממונקאטש זצ"ל להשיב לי תשובה ארוכה, שחלילה לא אמשיך במנהג זה, רק שאוכל מצה כל שבעת הימים (עי' נמוקי אורח חיים סי' תע"ה בענין זה). וכן אני נוהג היום, ועד ביאת הגואל.

בוא וראה, רבינו ממונקאטש כתב מכתבו בעיר מונקאטש אשר בהרי הקארפאטן, ואני הייתי בטעננקא בזיבנבערגען. אזי עדיין לא היו מובילים הדואר באויר, וכל המכתבים וכדומה הגיע על ידי רכבת, אשר לוקח לכל הפחות ב' או ג' ימים להגיע ממונקאטש לטעננקא. וממש הפלא ופלא, ולא יכולתי להאמין למראית עיני. איך הגיע מכתב שנכתב אחר בדיקת חמץ במונקאטש לעיר טעננקא ביום א' דפסח, פלאי פלאים. הוכרחתי להראות המכתב להגאון **רבי פנחס צימעטבוים** זצ"ל

(חותנו של הגה"צ בעל מנחת יצחק זצ"ל) שאצלו למדתי הוראה, וגם הוא התפלא מאוד על זה.

כעבור זמן, ורבינו ממונקאטש בא לעיר שמלויא. הלכתי שמה לקבל פני קדשו, ורבינו זצ"ל התעניין במעשי, ושאל אם קבלתי מכתבו, השבתי לו הן. הוא הנהן בראשו, אזי אמרתי לו: "ידעתי הייתי לשעבר שלצדיק עצמו יש כח של קפיצת הדרך, אבל עכשיו יודע אני שגם למכתב של צדיק יש אותו כוח".

(מתוך הגיליון "במשנת רש"י להפצת תורתו של רש"י" / י.ש.ש. / אוצר אפרים)

בזכות ל"ו הצדיקים

לקראת יום ההילולא של הקוה"ט, רבי יששכר דב מבעלז זי"ע, סיפר האדמו"ר המקובל מפוריסוב, רבי עקיבא רבינוביץ' שליט"א בשולחנו הקדוש במלוה מלכה את המובא להלן:

הדבר היה בשבת מברכים אלול, ניגש הצדיק הרה"ק רי"ד מבעלז זי"ע קודם תפילת מוסף לארון הקודש, וקרא: "רבונו של עולם, קרבני נא לתורתך הקדושה, אני מרגיש מרוחק מהתורה!" ובעניין זה מסופר על הרה"ק בעל ה'תניא' זי"ע שהיה צריך פעם ישועה. אמרו לו תלמידי המגיד הק' זי"ע שילך לאחר חצות הלילה אל הרה"ק הרבי ר' זוסיא זי"ע. מנהג היה לו, לרבי ר' זוסיא זי"ע, שלאחר חצות לילה היה עומד ומבקש מהקב"ה: "וקרבנו מלכנו לעבודתך", והיו הצדיקים אומרים שאז הוא עת רצון גדולה, שיזכיר עצמו אז אצל הרבי ר' זוסיא. עשה הרה"ק בעל ה'תניא' זי"ע כך, הגיע אל הרבי ר' זוסיא ושמע אותו מעורר את רחמי השי"ת ואומר: "וקרבנו מלכנו לעבודתך". ניגש אליו והזכיר עצמו לפניו, והרבי ר' זוסיא בירכו, ואכן זכה להיוושע. זו היא תפילה שאנו אומרים שלוש פעמים ביום, אלא שאין אנו מבינים כראוי את אשר אנו מבקשים בשעה שאנו אומרים "וקרבנו מלכנו לעבודתך". הצדיקים הגדולים זי"ע ידעו לכוון כראוי את פירוש המלים הללו, בשעה שהיו אומרים "וקרבנו מלכנו לעבודתך".

❊

הרה"ק רבי יששכר דב מבעלז זי"ע נהג לומר, כי אב שאיננו מתפלל בכל יום ויום על ילדיו שיהיו יראי שמים, אינו יוצא ידי חובת מצות חינוך, לפי שמצוה להתפלל עליהם תמיד.

❊

כאשר ילדיו היו בחורים צעירים, נהג אותו צדיק לעמוד ליד מיטתם קודם שנרדמו, והיה שואלם קושיא כלשהי מהעניין שבו למדו ועסקו, אם זה מה'פני יהושע' או מהמהרש"א, על מנת שיירדמו מתוך דברי תורה.

❊

בתקופת מלחמת העולם הראשונה, כשכל הרבנים הוצרכו לברוח מבתיהם, ברח גם הרה"ק מבעלז אף הוא מביתו. בדרכו, הגיע למקום אחד, ואז הגיע מברק, שהיה כתוב בשפה של הגויים. הכל דאגו מה כתוב במברק זה, מי יודע איזו ידיעה יש בו. שאלו, מי יודע לקרוא את הכתוב במברק, אם יש להמשיך ולברוח אם לאו, ואיש לא ידע להבין את הכתוב בו. לאחר זמן, הגיע אברך אחד ואמר שהוא יודע לקרוא את השפה הזו. תמה הרה"ק מבעלז ושאל אותו: מהיכן יודע אתה שפה זו ? מי התיר לך ללמוד שפה של גויים ? האם אביך התיר לך ללמוד שפה של נכרים? כל כך נזדעזע אותו צדיק, שלא הניח לו לקרוא את המברק, ויתר על ידיעת המצב המלחמתי, ורק רתח ותמה: כיצד יתכן שאברך יידע שפה של גויים ? מכאן יש לנו ללמוד עד כמה יש להיזהר בכל העניינים הללו.

❊

הרה"ק רבי יששכר דב מבעלז זי"ע הקשה על מאחז"ל (ברכות כו, ב) שאברהם אבינו תיקן תפילת שחרית, ולמדו זאת מהפסוק (בראשית יט, כז) "וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם", ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר (תהלים קו, ל) "ויעמד פינחס ויפלל". עכ"פ נמצא, שהלימוד לעניין תפילת שחרית שתיקן אאע"ה הוא מעמידתו של אאע"ה בתפילה על אנשי סדום. ויש להבין מה ראו חז"ל ללמוד שתיקן תפילת שחרית דוקא מהתפילה שהתפלל על אנשי סדום? והלא ישנם מקומות אחרים שניתן ללמוד מהם על תפילתו של אברהם אבינו, ולא דוקא ממה שהתפלל על אנשי סדום.

אלא, ביאר הרה"ק מבעלז זי"ע, כי על אנשי סדום ביקש אברהם "אולי ימצאון שם חמשים צדיקים" וכו' וכן פחת והלך עד שהגיע ל"עשרה צדיקים", והקב"ה נענה לתפילתו והסכים, שאם יימצאון שם עשרה צדיקים לא ישחית בעבור העשרה. והנה, אחז"ל שבכל דור ודור יש ל"ו צדיקים ששתלן הקב"ה (סוכה מה, ב). נמצא, אפוא, כי אברהם אבינו פעל אז בתפילתו שבכל הדורות, כל יהודי אשר יתפלל ויכוון בקשתו בזכות ל"ו הצדיקים שבדור, יוכל לפעול ובקשתו תתקבל, וכל זאת מכח תפילתו של אברהם אבינו ע"ה על אנשי סדום, ולכך למדו חז"ל את תפילתו מהפסוק "ואברהם עודנו עומד לפני ה'".

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים בדוא"ל: besod@013net.net

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל. gilwein26@012.net.il